

megteremtése így még távolabbra tolódott. (A kötelespéldány-szolgáltatás során beérkező művek egy évnél hosszabb idő után jelentek meg a katalógusban.)

A korszerű nemzeti bibliográfia megteremtésére több komoly erőfeszítés történt, Gulyás Pál, Kőhalmi Béla már az 1910-es évtizedben koncepciót dolgozott ki a nemzeti bibliográfia előkészítésére és kiadására, egy Magyar Bibliográfiai Intézet létrehozására. A kulturális kormányzat azonban nem biztosította a szükséges anyagi forrásokat, a terveket pedig a közeledő háború hosszú időre elso-dorta.

1916-ban Fejérpataky László a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatói teendőinek az ellátására kapott megbízást. Mindez azonban nem gátolta, hogy a Széchényi Könyvtár vezetését továbbra is zökkenőmentesen elvégezze. A Könyvtárban ki-váló könyvtárosok és tudósok voltak segítségére.

Fejérpataky a gyűjtemények egységét csak emberfeletti erővel volt képes meg-őrizni. A Múzeum és a Könyvtár zavartalan működésének megtartására alkal-manként személyes fellépésére és példamutató bátorságára is szükség volt. 1919 őszén, Budapest román katonai megszállásakor, a fegyveres garázdálkodókkal dacolva védte meg a Magyar Nemzeti Múzeum felbecsülhetetlen értékeit és pó-tolhatatlan állományát. Személyes bátorságát dicséri, hogy bezáratta a Múzeum kapuit, így akadályozva meg a kiszemelt értékek elszállítását. A román tisztekkel folytatott dulakodásban szívinfarktust kapott az akkor már hatvanadik évén túl járó könyvtárigazgató-történészprofesszor. A Múzeum felmentése érdekében ére-lyesen föllépő Bandholz tábornoknak, az Antant-misszió amerikai tisztjének szob-ra áll Budapesten. Fejérpataky László emberi bátorságát csak környezete ismerte. Adózzunk tisztelettel emlékének!

1923-ban halt meg. Akadémiai emlékbeszédben összegezte Fejérpataky László munkásságát Áldásy Antal, Hóman Bálint és mások. Igazi emléket számos tör-ténelmi tanulmánya, forráskiadása, az épségben és egységben megtartott Magyar Nemzeti Múzeum és a XX. századba értékeivel és gondjaival átkalauzolt Széché-nyi Könyvtár őrizi.

Lukáts János

Ezerarcú OSZK

OSZK. E néhány betű mindannyiunk számára egyet jelent: Országos Széchényi Könyvtár. A könyvtár, melyben minden Magyarországon megjelent könyv meg-található és mindenki számára hozzáférhető. Az ország kulturális életének egyik legfontosabb központja. Az idén 200 éves könyvtár azonban ennél sokkal több. Kutatók keresnek és találnak itt mindig újabb és újabb forrásokat munkájukhoz, diákok napról-napra nagyobb tudásanyag birtokába kerülnek az épület falai között, olvasók és könyvtárosok tízezrei használják adatbázisaikat, kiadványaikat, melyek nélkülözhetetlenek munkájukhoz, tanulmányaikhoz. De bárkit, aki csak egyetlen egyszer látogatott el ide, és talált meg egy számára igen fontos dokumentumot, elvágthatatlan szellemi szálak fűzhetnek a könyvtárhoz.

Az alábbiakban közülük néhányan fogalmaznak meg véleményeket, gondolatokat, melyek által előtűnnek számunkra az OSZK különböző „arcai”.

FRIED ISTVÁN – 1934-ben született, 1973–1984 között az OSZK dolgozója, 1984-től a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszékén tanít. Negyvennél több kötete jelent meg. Legutóbbi művei: *A (poszt)modern Petőfi*, 2001., „Ne az író történjen meg, hanem a műve”, 2002. (Márai Sándorról).

– *Két évtizede egyetemi tanárként dolgozik, és mint olvasó veszi igénybe a Széchényi Könyvtárat, de előtte hosszú ideig – még a Múzeum körüli épületben – a munkatársa volt. Milyen volt a könyvtár abban az időben?*

– Az én feladatomban a tudományos tájékoztatás volt. A kilencven üléshez rendelkező olvasóteremből nyílt a munkaszoba, ahol öten–heten dolgoztunk. Itt voltak a segédkönyvek. Az olvasók személyesen vagy telefonon történő kérdéseire tájékoztatást adtunk: bibliográfiai felvilágosítást vagy az adott munkájukhoz nyújtottunk segítséget. Másrészt a levélben érkező kérdésekre válaszoltunk. Külföldi könyvtárak, kiadók munkatársai, illetve kutatók is megkerestek minket. Voltak nagyon érdekes tudományos kérdések, de voltak, akik családjuk történetét kutatták vagy éppen keresztrejtvényfejtők is, akik adott kérdéskörrel elakadtak. Tehát a legváltozatosabb módon próbáltuk az olvasókat kiszolgálni. Emellett a mi feladatunk volt a tudományos olvasóterem ügyeletének ellátása. Ez a helyiség egy másik raktárrészből nyílt. Ide azok ültek be, akik csöndben, nyugodtan szerettek volna olvasni, kevésbé szerették a nyüzsgést. Az olvasóteremben ugyanis diákok tanultak, jöttek-mentek, és akkoriban – az első időkben – a raktáros még személyesen vitte oda a dokumentumokat az olvasóknak. A sorok között közlekedett. Nyáron pedig a Múzeum körüli nyíló ablakok tették viszonylag zajossá. Mindemellett a hely nagyon családias volt. Voltak törzsolvasók: kitűnő kutatók, írók. Végigkísérhettük azt, hogy egy fiatal olvasóból, egyetemistából miként lett az ország legjobb írója.

– *Őn tanúja lehetett a Várba költözés előkészületeinek. Hogyan folyt ez a munka?*

Nemcsak az előkészületeket láttam, hanem 1985-ben fél évig még másodállásban itt is dolgoztam. Megkértem arra, hogy a jelenlegi bibliográfiai jellegű segédkönyvtárnak, illetve szláv anyagának – de egyébként az egész anyagnak – az elrendezésében segítsék. Az előkészületek évtizedekig tartottak, hiszen egész más olvasói terekben, rendszerben kellett gondolkodni, mint a régi helyünkön. Részben arról volt szó, hogy a könyv, folyóirat és egyéb állomány gyarapodott. Itt megszűnhetett a zsúfoltság, ami a Múzeum körüli jellemző volt. Fel kellett készülni arra is, hogy a nehezebb megközelíthetőség ellenére a Várba többen jönnek. Ez mind a raktári osztálynak, mind a tájékoztató osztálynak és mind azoknak, akik részt vettek ebben, nagy feladatot jelentett. Az úgynevezett gépesítés nem történhetett meg a régi épületben. Azt a gépi rendszert, amely ma már teljesen természetes, a számítógépek, melyeket ma használnak, mely megkönnyíti a feladatot és tájékoztatást, már az új épületben alakították ki. Egy nem könyvtárnak készült épületet kellett könyvtárrá átalakítani.

– *A költözés ezek szerint elkerülhetetlen és egyben pozitív lépés volt.*

– Azok a keretek, melyek között a régi könyvtár működött, lehetetlenné tették az érdemi munkát. Mindenképpen bővítésre kellett sort keríteni. Szóba jött egy Múzeum körüli bővítés, de az széttagoltságot eredményezett volna. Akkoriban alakult ki egy kulturális központ kialakításának terve, melyet a Várnegyedben szerettek volna létrehozni. Így ez lett az új helyszín. Egyik nagy előnye az, hogy egy helyen van, bár vannak külső raktárak. Sőt, bár ez alig érthető, még mindig vannak ládázva könyvtári anyagok, de a szétszortottság, mely a régi viszonyokat jellemezte, megszűnt. Ilyen szempontból rendkívül pozitív volt a változás.

– *Ma olvasóként keresi fel a könyvtárat. Milyen változásokat lát? Hogyan vélekedik a számítástechnika fejlődéséről és térhódításáról a könyvtárban?*

– Az egyetemi munkámhoz éppen úgy hozzátartozik a kutatás, mint ahogy a könyvtári munkámhoz is hozzátartozott. És minthogy teljes a hungarikaállomány, a magyar vonatkozású anyagokat tekintve itt találok meg a munkámhoz szükséges forrásokat, itt dolgozom. A könyvtárat nem a számítógépek, hanem a benne dolgozók teszik könyvtárrá. A legtökéletesebb technikai felszereltséget is működtetni kell, a gép csak azt tudja, amit az ember akar, hogy tudjon, úgy működik, ahogy az ember működteti. Az OSZK, amikor én ott dolgoztam, igen kitűnő emberek találkozóhelye volt, hiszen akiket valamilyen okból 1956 után nem engedtek egyetemi vagy egyéb nyilvános pályán működni, azok meghúzhatták magukat a könyvtárban. Volt egy olyan időszak, amikor Hankiss Elemér a könyvtárban dolgozott, vagy másik időszak amikor Szauder József professzort is a könyvtár kollégái között tisztelhattük. Nekem szerencsém volt Berlász Jenő egyetemi tanár mellett ülni. A probléma mindig a raktári osztállyal volt, hiszen ott volt a legnagyobb a fluktuáció. Mire megtanulták a raktári munkát, felvették őket az egyetemre vagy találtak egy olyan munkahelyet, ahol több pénzt kaptak. Én úgy látom, hogy a mai OSZK-ban is elég nagy a fluktuáció. Nem tudom, megvan-e a könyvtárnak az a lehetősége, hogy kitűnő kutató könyvtárosokat foglalkoztasson, vagy ők is elmennek olyan pályára, ahol több pénzt keresnek, mivel tudjuk, hogy a közgyűjteményi dolgozók nincsenek megfizetve – főleg ha nincsen megfelelő szakképesítésük. Tehát a fluktuációt változatlan problémának látom. Nem tudom, sikerül-e manapság megvalósítani azt a gyakorlatot, hogy mikor a kezdő könyvtáros belép, végigjárja az osztályokat, hogy megismerje az összes könyvtári fázist és megtanulja, hogy milyen a könyvtár egészében. Én úgy látom, hogy a fiatalok belépnek valamilyen munkakörbe, és csak azt látják el és ismerik meg. Több év kell az OSZK anyagának megismeréséhez, hiszen nemcsak könyvek és folyóiratok, hanem nagyon sok más is megtalálható itt. A *Széchenyi Könyvtár ebben a komplexitásában elsődrendű nemzeti érték.*

KOMLÓSI JÓZSEF – 1999 októberétől a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár igazgatója. Az intézmény Fejér megye legnagyobb nyilvános könyvtára.

– *Könyvtárunk, mint megyei könyvtár, az OSZK mely szolgáltatásait veszi igénybe?*

– Az utóbbi időben főként az elektronikus formában használható központi szolgáltatásait. Ez nem jelenti azt, hogy az OSZK nyomtatott kiadványait nem rendeljük meg. Csökkentett példányszámban – de továbbra is – jár a Magyar Nemzeti Bib-

liográfiának valamennyi füzetec: a Könyvek bibliográfiája, az Időszaki kiadványok repertórium a és a többi is. Nagyon örülünk és hasznosnak tartjuk, hogy egyre több szolgáltatás érhető el az interneten. Itt gondolok a Magyar Nemzeti Bibliográfiára, a Hungarika névkataszterre, a Manczi adatbázisra. A Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek Bibliográfiája elektronikus változatára előfizetünk, ezt a szolgáltatást 3 éve használjuk. A könyvek feldolgozásánál igen nagy hasznát vesszük, mivel a saját adatbázisunkba innen töltjük le a szükséges rekordokat. Gondot okozott ebben az évben, hogy késéssel hozza az új könyveket a Bibliográfia, így sajnos nem tudjuk elég hatékonyan használni az adatbázist. Biztos, hogy találnak erre a problémára megoldást, mert korábban nagyon jól működött ez a szolgáltatás, ugyanis a Hunmarc-rekordokat a könyvek beérkezése előtt egy-két hónappal megkaptuk.

– *Az OSZK – bár nem kölcsönöz eredetiben – nagy részt vállal a könyvtárközi kölcsönzésben. Milyen esetekben küldenek hozzájuk kéréseket?*

– A könyvtárközi kölcsönzésnél az OSZK-hoz viszonylag kevés alkalommal fordulunk, két esetben viszont feltétlenül igénybe vesszük. Részben saját olvasóink, részben más könyvtárak külföldi könyvtárközi kérését közvetítjük feléjük. Nagy segítséget még akkor nyújtanak, mikor például régi folyóiratokból kérnek cikkeket az olvasók. Ezeket fénymásolatban kapjuk meg.

– *Milyen személyes tapasztalatai vannak? Milyen esetekben használta a Széchényi Könyvtárat olvasóként?*

– Amit mindenki tud a könyvtárról és mindenki szeret benne, az az, hogy minden megvan. Helyismereti munkák esetén és szakdolgozat készítésekor is mindent megtaláltam, amihez itt Székesfehérváron nem tudtam hozzáférni. Remélem, ez így lesz 100-200 év múlva, a ma megjelenő kiadványok esetében is!

GYURGYÁK JÁNOS – történész. 1985-től a Századvég című folyóirat főszerkesztője. 1989–1995 között a Századvég Kiadó vezetője, 1990–1995 között a Századvég Alapítvány titkára. 1987-től politika elméletet oktat az ELTE Bölcsészettudományi Karán és a Bibó István Szakkollégiumban, 1991-től az ELTE JTK-n, 1993-tól pedig a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Politológia Tanszékén, az Osiris Kiadó vezetője. Főbb művei: Mi a politika? (szerkesztő), 1994., Szerkesztők és szerzők kézikönyve, 1997., A zsidókérdés Magyarországon, 2001.

– *Mióta olvasója a Széchényi Könyvtárnak?*

– A Múzeum körúton egyetemista koromtól kezdve rendszeresen látogattam a könyvtárat. Majd mikor az OSZK átköltözött a Várba – talán egyfajta dachból – más könyvtárakat kerestem fel. Annyira szerettem a régi helyszínt és kötődtem hozzá, hogy az újat nem akartam elfogadni.

– *Ma viszont a könyvtár törzsolvasói közé tartozik. Minek köszönhető a „viszszatérés”?*

– Teltek az évek, és a munkámból kifolyólag akarva-akaratlanul fel kellett keresnem. Mikor a Szerkesztők és szerzők kézikönyvét írtam, a Széchényi Könyvtár nélkül igen nehezen boldogultam volna. Aztán lassan megismertem és meg-

szerettem. Végigjártam a könyvtár különböző helyeit, mire rátaláltam arra a kis kutatóhelyre, ahol az elmúlt években rendszeresen dolgoztam. A törzsolvasó sokszor és sok szempontból sokkal jobban ismeri a könyvtárat, mint maguk az ott dolgozó kollégák. Én ma ebben a könyvtárban érzem otthon magam. A munkámhoz az Olvasószolgálat munkatársaitól maximálisan megkapok minden segítséget, amit nagyon köszönök. A kollégák közül kiemelném Ottovay Lászlót, az Olvasószolgálati és Tájékoztató Főosztály vezetőjét, Lakatos András, Somogyi Pálnét és közvetlen munkatársait, akik tökéletes kiszolgálásban részesítenek. Itt megtalállok mindent, hiszen ez az egyetlen hely, ahol teljes a hungarika anyag. Viszont elkésérítő a külföldi dokumentumállomány hiányossága. Ez a magyar könyvtárügy 20–30 éve húzóóó, megoldatlan gondja. A magyar intellektuális életnek sok problémája van: a megosztottság, a belső kritika hiánya stb. Szorosan ezek mögé sorolom az idegen nyelvű dokumentumok hozzáférhetőségének nehézségeit. Az OSZK ellátottsága ebből a szempontból az általános hazai állapotokat tükrözi. Hiába utaznék ugyanis Szegedre vagy Debrecenbe, ott sem jobb a helyzet. A külföldi könyvtárközi kölcsönzés pedig hosszú időt vesz igénybe. Én most nem is azokra a speciális könyvekre gondolok, melyek esetében ez érthető, hanem a standard kézikönyvekre és az alapirodalomra. A magyar könyvtári struktúrának ez a gyenge láncszeme. Az OSZK egyik törekvése lehetett volna és lehetne is ennek a pótlása. Természetesen tudom, hogy ez főként az anyagiaktól függ. Megoldás lehet egy, ezt a funkciót betöltő új könyvtár létesítése, bár ez valószínűleg milliárdos nagyságrendű beruházást jelentene.

– *Ön egy kiadó igazgatója szemüvegén keresztül is látja a könyvtárat.*

– Igen, ez feltétlenül egy másik nézőpont, mely több oldalról közelíthető meg. A közelmúltban Móricz és Kormos gyermekmeséit és verseit szerettük volna kiadni. Az örökösöktől kértünk könyveket. Kiderült, hogy ők a töredékét sem ismerték a fellelhetőeknek. Végül is másolatokat készítettünk a könyvtárban az egész anyagról. Ebből a példából is jól látható a Széchényi Könyvtár nélkülözhetetlen szerepe. Nem is tudom, mi történt volna, ha itt nem leljük fel ezeket a műveket! Gyakorlatilag elveszett volna az életművük egy része. Másrésztől a könyvtárnak van egy olyan szolgáltatása, hogy kérésre bizonyos ideig félreteszik a könyveket. Ezeket a könyveket reggel, munkakezdés előtt általában megnézem. Ebből következtetni tudok arra, hogy mit olvasnak az emberek. Szintén figyelem a sokat használt szabad polcos könyveket. Ez a könyvek újrakiadása miatt fontos. Végül, de nem utolsó sorban az OSZK az intellektuális élet egyik fontos központja. Számos kutatóval, íróval találkozom itt, akikkel nap mint nap megvitatjuk a magyar intellektuális élet dolgait. Sokat tanulok ezekből a beszélgetésekből. Szerintem tehát jobb helyen vagyok itt – még ebből a szempontból is – mint ha egy hivatalban ücsörögnék.

PÉTER KATALIN – az MTA Történettudományi Intézetének tudományos tanácsadója, a történettudomány doktora. A reformációval kezdődő korszakról jelentek meg könyvei, illetve tanulmányai magyarul és más nyelveken. Részt vett az ugyanerről az időszakról szóló és ugyancsak részint itthon, részint külföldön kiadott összefoglalások készítésében. Megjelenés alatt van a Köpeczi Béla főszerkesztésével írt nagy, háromkötetes Erdély története című

munka amerikai kiadása, amelyben a Bocskai szabadságharctól a II. Rákóczi György uralkodása végéig tartó „aranykor” bemutatása származik tőle.

– *Kedves tanárnő, kezdjük talán ott, hogy mióta van kapcsolatban az Országos Széchényi Könyvtárral.*

– 1959-ben iratkoztam be először. Ma már alighanem a legrégebbi olvasók közé tartozom. Borsa Gedeon, a könyvtár tekintélyes munkatársa egyszer tiszteletbeli OSZK-snak nevezett. Ez az akadémiai doktori vitám alkalmával történt. Véletlenül, mert az Akadémia épületét akkor tatarozták, és a vitát a könyvtár dísztermében tartottuk. Én azonban a helyszín megválasztását szimbolikusan értelmeztem – Borsa Gedeon kijelentése szerint mások is. Nagyon sokat köszönhetek a Széchényi Könyvtárnak. Ebben egyébként nincs semmi rendkívüli; aki a magyar történelemmel vagy a magyar irodalommal foglalkozik, nem lehet meg nélküle.

Első beiratkozásom idején még lent volt a könyvtár a Nemzeti Múzeum épületében. Ott, az úgynevezett Apponyi folyosón kis, egyszemélyes asztaloknál lehetett kéziratokat és régi nyomtatványokat olvasni, úgyhogy legrégebbi kutatói élményeim ahhoz a helyhez kötnek. Patinás volt, de nem különösebben tágas. Soha nem felejttem el azt a megrázkódtatást, amit az átköltözés okozott. Elámultam a vári épület pompáján, a tágas lépcsőházon, a sok márványon, kandeláberekben. Ösztönösen azt vártam, hogy a könyvtárosok is átlényegülve, selyemben, bársonyban fogadjanak. Ehelyett régi ruhájában, sírva ült a kéziratolvasóban az a szegény lány, akinek egyszerre kellett az olvasókkal foglalkoznia és a monitoros biztonsági rendszert kezelnie. Fegyveres őrök járkáltak mindenütt, de hamarosan megváltozott a hangulat. A túlzott biztosítás, a fegyveresek eltűntek, és a könyvtárosok minden jel szerint élvezik a csodálatos munkahelyet. Én mindenestre nagyon szeretek odajárni.

– *A költözésen kívül milyen változásokat tapasztalt a könyvtárban?*

– Néhány hónappal ezelőtt nagy meglepetés ért. Kérőlapot akartam kivenni a tartóból, de tapintásra úgy éreztem, egész csomó összeragadt. Közelebről láttam, hogy nem összeragadtak, hanem ma már többszörös másolatban állítjuk ki a kéréseket. Az OSZK nagyüzemmé vált. Már nem elég egyetlen kis perforált cédula. Nyilván bonyolult adminisztrációval kell számon tartani a sokszorosára dagadt forgalmat. Bizonyosan nagy teher a dolgozóknak, de ha valaki szívén viseli a magyar kultúra ügyét, csak elismeréssel fogadhatja azt, hogy az Országos Széchényi Könyvtár olvasóközönsége a kutatók szűk körén túlra is kiterjedt. Ez a gyökeres változás ellentmond a könyv sorsáról szóló sok pesszimista jóslatnak. S általánosítható is, mert minden könyvtárban, ahol megfordulok, ezt tapasztalom. Egyikben-másikban nemrégén még a légy zümmögését is lehetett hallani, ma olyan zsúfoltak, mint egy-egy pályaudvar váróterme csúcspont idején. Úgy látszik, a könyvben tárolt műveltség és az olvasó viszonya nem olyan egyszerű, mint amilyennek gyakran feltételezzük. Most azonban nem tudományfilozófiai beszélgetést folytatunk, hanem az Országos Széchényi Könyvtárról van szó. Erről röviden azt mondhatom, hogy jól állja az olvasók invázióját.

– *Ön szerint felkészülhetett a könyvtár erre a nagy változásra?*

– Lehet, hogy elfogult vagyok, de az az érzésem, az OSZK nem pusztán felkészült a könyvtárhasználat demokratizálódására, hanem maga is gerjesztette a folya-

matot. Hogy legelemibb gesztusnál kezdjem: nagyon jól szerkesztett és terjedelmes kézikönyvtárat tartanak az olvasótermekben. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az olvasó percek alatt, esetleg könyvtáros segítségével, megtalálja nagy írók műveit éppen úgy, mint a legkülönbözőbb szótárakat vagy forráskiadványokat; hosszan sorolhatnám. Egyszerűen kényelmes az OSZK-ban dolgozni, ami vonzza az olvasót. Mondok egy példát. Múltkor bonyolult okokból arra voltam kíváncsi, hogyan kerülhetett József Attila Hazám című versébe egy 16. századi irodalmi motívum. Ha jól emlékszem, mindössze fél óráig tartott a probléma megoldása, mert minden József Attila kiadás, a róla szóló irodalom bibliográfiája és legfontosabb darabjai ott voltak egymás mellett a szabadpolcon. Természetesen mentem az OSZK-ba, mert ilyen ügyekben mindig oda megyek, de küldtem már diákok, ismerőst vagy fiatal kollégát is, és többnyire odaszoktak. Ugyancsak olvasókedv-keltőnek tartom a remek elektronikus katalógust. Úgy láttam, először főleg a fiatalok vetették rá magukat. Talán azt az érzést adta nekik, mintha az interneten lógnának. Ma már mindenki használja, mert a keresés számtalan lehetőségét adja. Elég például, ha az ember egy címből egyetlen szóra emlékszik, és néhány kattintással eléri a megfelelő kiadványt. Szándékosan használom a kiadvány szót: a katalógusban folyóiratcikkekre is kereshetünk. Hozzáteszem persze, hogy e mögött az egyszerűen használható katalógus mögött összetett és sok könyvtárosi munka van. Mert az elektronikus adatkezelő rendszerek csodálatosak, de ha a megfelelő adatok nincsenek – átgondolt, fáradságos munkával – beléjük táplálva, nem érnek semmit.

Az OSZK internetes honlapján pedig időnként cél nélkül, szórakozásból sétálok. Nemesak rengeteg direkt információt tartalmaz, hanem elektronikus közvetítéssel megnyitja a világ nagy részének könyvgyűjteményeit. Emellett elvezet a világhálón az elektronikus folyóiratoktól kezdve valódi kiállításokon keresztül virtuális szövegekig, vagy a könyvtárosok szervezeteinek adataitól az OSZK gyűjteményeiig mindenhová, ahol a könyv fogalmához tartozó tájékoztatás található.

Az ember azt hinné, az ilyen, kihelyezett adatszolgáltatás elvonja az olvasót a könyvtártól. És valószínűleg van is ebben valami. Bibliográfiai adatokért például miért mennék be a könyvtárba, ha a legkülönbözőbb katalógusokat megnézhetem az íróasztalomon álló számítógépen? Azt hiszem azonban, nem kevesen vannak úgy, hogy a könyvtárat, és tegyük hozzá, nemcsak az OSZK-t, hanem magát a műfajt, az interneten fedezik fel.

Vagyis úgy tűnik – de lehet, hogy ez már a könyvtár iránti elfogult rajongásnak hat –, az Országos Széchényi Könyvtár a legmodernebb eszközökkel mintegy becsalogatja az olvasót. Egyébként nem bánom, ha rajongónak hatok; a szakmámon kívül tényleg kevés dolog érdekel úgy a külvilágból, mint a könyvtárügy. Igaz, nagy hátrányom, hogy olvasó, nem pedig könyvtáros vagyok. Egy jó barátom könyvtáros. Veszekedni kizárólag könyvtáron veszekszünk. Eltérő, sokszor ellentétes szempontból ítélünk meg katalógusokat, könyvgyűjteményeket, a könyvhöz való hozzáférés lehetőségeit.

– *Könyvtári kiadványokon is szoktak veszekedni? Ezt azért kérdezem, mert az Országos Széchényi Könyvtár fontos feladatának tartja a kiadói tevékenységet. Ismeri az így hozzáférhetővé tett munkákat? Használja őket?*

– Úgy tudom, legutóbb az „Uralkodók és corvinák”, előtte pedig a Corvina kiállítás gyönyörű katalógusa jelent meg. Természetesen ismerem őket. A kiál-

lítási katalógus segítségével egy 16. századi szövegelem eredetét készülök kideríteni. Bevallom azonban, hogy szeretem a szép könyveket, de a szépségnél többre tartom a praktikus értéküket. A kiadványok praktikus értékét egyáltalán. Így gyakran használom az OSZK CD-ROM-jait. Egész sor jelent meg; a leg-hasznosabb könyvészeti információkhoz lehet velük hozzáférni. Sőt ezen túlmenően, némi leleménnyel, hasznos művelődéstörténeti adatbázis hordozóiként kezellem őket.

Újabban, nagy öröömre, azt tapasztalom, hogy az Országos Széchényi Könyvtárban a könyvtörténet, illetve a könyvtártörténet egyik új hazai központja alakul ki. Ha jól érzekelem, nemzetközi kapcsolatrendszerük van. Szerencsés vállalkozásnak tartom, mert kiválóan illik a nemzeti könyvtár profiljához.

KELEMEN ISTVÁNNÉ – az érsekvadkerti Mikszáth Kálmán Közművelődési Intézmény, Könyvtár vezetője. 1975 óta könyvtáros, jelenlegi munkahelyén pedig 1982 óta dolgozik.

– *Érsekvadkert Nógrád megye egyik községe. Földrajzilag ugyan messze esik a Széchényi Könyvtártól, de mint minden könyvtár, az Önöké is szoros munkakapcsolatban áll vele.*

– Érsekvadkert közel 4 ezer lakosú község. Szép a környezet, de gazdaságilag nehéz helyzetű a régió. A gazdasági nehézségek következménye, hogy a környéken alig maradt fenn könyvtár a kisebb településeken, csak a városokban. Hogy életben maradjon az intézmény, igényt kellett teremteni neveléssel és reklámozással. Emellett az új igények kiszolgálására is törekedtünk. Így most áll a könyvtár mint megnyugtató környezet a tudás megalapozásához és igényes szórakozás biztosításához, az olvasóteremben már Teleház is működik. A kisebb település, a kisebb könyvtár azonban nem jelent alacsonyabb olvasói igényességet. Itt is gyors és szakszerű információt vár a betérő, mint bármelyik más nyilvános könyvtárban. Hogy ez nem illúzió részéről, hanem működik is, azt az 1997. évi törvénnyel megalapozott könyvtári rendszer biztosítja. És itt lép be a képbe a nemzeti könyvtárral, az Országos Széchényi Könyvtárral való közvetlen és közvetett kapcsolat. A könyvtárunk mint intézmény közvetett módon kapcsolódik a nemzeti könyvtárhoz. Mivel a nyilvános könyvtári rendszer működtetése, a központi szolgáltatások biztosítása az OSZK feladatai közé tartozik, azt is mondhatjuk, hogy nemcsak a könyvtári munkánk minősége függ a kapcsolattartástól, hanem a rendszeres működésnek is feltétele.

– *Hogyan valósul meg mindez a gyakorlatban?*

– Kezdjük az állománygyarapítással, azaz a könyvrendeléssel. A megrendelés történhet könyvkiadói katalógusokból, könyvügynököktől, könyvesboltok kínálatából. Mindnek vannak előnyei és hátrányai is. Ezeket a módszereket újdonság utáni vágyból mind kipróbáltam, tehát tapasztalt beszerzőként állíthatom: a „number one” a könyvpiac felderítésében az Új Könyvek állománygyarapítási tanácsadó. A rendszerváltás előtt a néhány nagy könyvkiadó biztos adatbázisa kiismerhető volt. Napjaink elszaporodott könyvkiadóinak, a szervezetlen magánkiadásoknak az útvesztőjébe kár belebonyolódni. Az Új Könyvek 38 éve tekinti át megbízhatóan a Magyarországon megjelenő kiadványokat, és látja el azokat re-

cenziókkal, annotációval, ajánló jelzetekkel. S hogy ez mennyire hasznos útbaigazítás, azt mindenki tudja, aki könyvtári állományt épít. A megnövekedett igény gyorsaságra, a felszaporodott dokumentumtermés pedig megújulásra készítette az Új Könyvek szerkesztését. Hogy ez előttünk, könyvtárosok előtt se legyen ismeretlen, a Könyvtári Intézet gyűjteményszervezési osztálya több csatornán keresztül is felvilágosítja az érdekelteket. Idén tavasszal részt vettem Balassagyarmaton, a Madách Imre Városi Könyvtárban egy olyan szakmai napon, ahol Hölgyesi Györgyi beszélt nekünk a változásokról. Hölgyesi Györgyinek elismeréssel adóztam a színvonalas recenziók megalkotásáért, amelyekre sokszor rácsodálkozom. Középső (magyar szakos egyetemista) fiam próbálkozott már napilapoknak készítenő könyvismertetésekkel: innen tudom, milyen emberpróbáló munka ez, ha becsületesen végzi valaki. Bár már megtettem, most újból elismerésem fejezem ki ezért a Könyvtári Intézet érdeklét dolgozóinak, és azt kívánom, erősítse őket, hogy hasznos feladatot hajtanak végre. A gyűjteményszervezési osztály tanácsaival a megyei könyvtáron keresztül is találkoztam már, amikor a gyűjtőköri szabályzat elkészítéséhez kellett segítség, más alkalommal pedig elavult könyvek selejtezését végeztem az ő útmutatójuk alapján.

– *Hogyan jellemezné munkakapcsolatukat a Könyvtári Intézettel?*

– Az országos könyvtári statisztika gondozása, elemzése a Könyvtári Intézet profilja. Pontosabban a szervezési osztályuk feladata. De ez csak az egyik kapcsolódási pont. Az érdekeltségnövelő pályázat adatlapját is nekik kell továbbítani. Év végén nagyon jól jön az a kis pénz, melyet e támogatási forma által kapunk. Vannak esetek azonban, amikor a szolgáltatásaikat veszem igénybe. Ha szeretném elérni mondjuk a bonyhádi városi könyvtár egyik dolgozóját, tökéletes kiindulópont lehet a Könyvtári Intézet. Fellépek az internetre a nyilvános könyvtárak jegyzékébe, amelyet a Intézet tart fenn, és megtalálom. Milyen sokszor merül fel a Könyvtári Intézet neve, mint segítő, útmutató szervezeté! Nem hiába tartják úgy, hogy a Könyvtári Intézet az Országos Széchényi Könyvtár ablaka.

– *Térjünk vissza az OSZK szolgáltatásaihoz. Milyen esetekben használják még ezeket a napi munkájuk során?*

– A könyvrendelésben nyújtott segítség mellett a megérkezett könyvek leltári állományba vételénél is igénybe veszem e szolgáltatásokat. Két éve a Szirén-program segítségével végezzük ezt a munkát. Nem a programkészítők alkotják meg a bibliográfiai leírásokat, hanem a Magyar Nemzeti Bibliográfia adatbázisát használják. A törvény előírja: a nemzeti könyvtár feladata a Magyar Nemzeti Bibliográfia készítése. Az OSZK által készített bibliográfiai leírások adják a Szirén adatállományát – ezt használom én is.

– *Nyilván az olvasószolgálati munka során is használja az OSZK adatbázisait.*

– Természetesen. Példának okáért mikor az olvasónak bibliográfiát kell készítenie, az OSZK On-line Katalógusa hiánytalanul megmutatja, milyen dokumentumok találhatóak az adott témáról Magyarországon. A HEKTOR-ban a külföldi könyvek katalógusa is megvan. Az időszaki kiadványok repertóriumához az IKER-en keresztül jutunk el. Volt olyan olvasó, aki szakmai értekezletre készült, és a gyógypedagógia egy speciális problémájáról kért érdekes dolgokat a kollégák

érdeklődésének ébrentartása végett. A téma irodalmában már járatos volt, így mást, többet szeretett volna. Ekkor a Magyar Elektronikus Könyvtárat vettem igénybe. Vannak emberek, akiknek az információ, a tudás terjesztése a céljuk, nem anyagi haszonszerzés. Ők teszik ki az elektromos publikációk alkotóinak zömét. A MEK 1999-től az OSZK anyagi és szakmai támogatásával működik. Speciális esetekben az OSZK és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Elektronikus Könyvtári Szekciójával 1999-ben létrehozott „Mit-Hol” keresőprogram is segítséget ad. Ezzel a lehetőséggel ugyan még nem éltem, de jó tudni, hogy van. A könyvtárközi kölcsönzés szolgáltatását is használjuk. Ennek irányítása is a nemzeti könyvtár feladata. Én évente 20–30 kérést továbbítok általában városi–megyei könyvtárak közreműködésével.

– *Mint magánember is nyilván igénybe vette már a Széchenyi Könyvtárat. Milyen tapasztalatai voltak?*

– Szerencsésnek mondhatom magam, mert sok személyes ismeretség köt az OSZK-hoz. Szeptembertől már a 4. évfolyamát végzem a Bajai Pedagógiai Főiskola könyvtár szakának. A budapesti kihelyezett tagozat diákjaként három éve tanulok a szakma legjobb mestereitől, akik általában az OSZK munkatársai: úgy mint Varga Ildikó, V. Ecsedy Judit, Sonnevend Márta, Sente Ferenc, Vidra Szabó Ferenc, Kasza Irma és még sokan mások. Rajtuk keresztül nemcsak a szakmai ismereteim sokasodnak, hanem némi rálátás nyílik a nemzeti könyvtár munkájára is. A tanuláshoz igénybe szoktam venni az intézményt, főleg a Könyvtári Intézet Szakkönyvtárát. Itt minden egy helyen rendelkezésre áll a szakmai ismeretek bővítéséhez. Az itt dolgozó könyvtárosok részéről mindig nagy segítőkészséget tapasztaltam. Az OSZK munkatársai, vezetői propagálják is a szolgáltatásaikat. Az elmúlt fél év alatt Rády Ferenc, Dippold Péter, Hölgyesi Györgyi, Nagy Attila előadásait hallgathattam meg a már említett, balassagyarmati városi könyvtár által szervezett szakmai naphoz hasonló rendezvényeken. Mindegyikük rengeteg hasznos információval halmozott el.

– *A könyvtárak gondot fordít arra, hogy a gyerekek körében is népszerűsítse az olvasás élményét. Mi a tapasztalata, mennyire ismerik a gyerekek a Széchenyi Könyvtárat?*

– A gyerekeink nagyon érdeklődők. Múlt év őszén 3–4. osztályos tanulók szerepeltek egy regionális könyvtári vetélkedőn (Csukás István művei adták az alapot), és a résztvevőket azzal jutalmaztam, hogy szerveztem nekik egy látogatást a „legnagyobb könyvtárba”, az OSZK-ba. A gyerekeknek különösen tetszett a mikrofilmolvasó és a könyveket szállító kiskocsik. Kis kellemetlenség is adódott: míg én az érdeklődőbbekkel a 6. emeleti kiállítási termeket jártam, az unatkozóbak azt próbálták ki, mekkorát lehet huppanni a kényelmes bőrfotelokon. Szegény teremőr hölgyek biztosan még hetekig szörnyülködtek az én eleven gyerekeim látogatásán. Ez azonban nem befolyásolta azt, hogy 30 tizenéves olvasóm megtapasztalt élményekhez tudja kötni az OSZK nevét.

Egy általam tanított népfőiskolai csoporttal is meglátogattam a könyvtárat, mert tantervükben szerepelt a könyvtárhasználat is. Egyikük sem volt még az OSZK-ban, így minden az újdonság varázsával hatott. Diákjaim egy érdekes dologra döbbsentettek rá. Én, aki többször látogatom a könyvtárat, fenntartások

nélkül fogadtam el a praktikus, funkciócentrikus berendezést, a könyvtár mai belvilágát. Hallottam róla, ezt vártam tőle, nem ért váratlanul első látogatásomkor sem. A népfőiskolásaimat meglepte az éles kontraszt a könyvtár külső és belső képe között. A Budavári Palota díszes épületegyüttesének megcsodálása után az ajtón belépve mindenki azt várta, hogy folytatódik a stílus, és régi belső pompájában tárulnak fel a termek. Az elvárások után csupasznak tűnt a valóság. Elgondolkoztam milyen jó lenne megnézni, maradt-e meg valami a beépítés során lefedett díszítésekéből, és hogy vajon visszaállítható-e még az eredeti stílus. De a könyvtár tekintélye, az információhoz jutás számtalan lehetősége őket is megragadta.

– *Beszélgetésünkéből kiderült, hogy nagyon színes képet mutatnak a Széchényi Könyvtár és egy községi könyvtár együttműködésének lehetőségei.*

– Községi könyvtárunk és a nemzeti könyvtár kapcsolatának feltérképezése élénk vetíti egy „fal nélküli könyvtár” képét, amely egyelőre még csak alakulgat, de ha kihasználja a könyvtáros a lehetőségeket, egyre eredményesebben működik. Ha tényleg élni akarok az adott lehetőségekkel, tudnom kell azokról. Ez a tudás, információ beszerezhető a szakirodalom, a szakmai rendeletek figyelésével és személyes kapcsolatok útján.

REDL KÁROLY – az Országos Könyvtári Kuratórium titkára, az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatói igazgatója.

– *Az OSZK életében jelentős szerepet tölt be az Országos Könyvtári Kuratórium. Hogyan fogalmazható meg a testület feladata?*

– Mielőtt a konkrét kérdésre válaszolnék, szeretném felidézni az OSZK történetéből azt a talán ma már kevésbé ismert mozzanatot, hogy az 1807. évi országgyűlés nagy adományáért és hazafiúi szolgálatainak elismeréséért gróf Széchényi Ferenc érdemeit törvénybe iktatta. A kortársak is felismerték tehát ennek az adománynak a jelentőségét, amelyből hosszú folyamat eredményeként létrejött a nemzeti könyvtára. A gyűjtemény alapítása 200. évfordulójának ünnepi hangulatában talán nem tűnik túlzásnak, ha azt mondom, hogy a „könyvtári törvény” megalkotásakor az országgyűlés az alapítói szándékok folyamatos érvényesítése érdekében hívta életre az Országos Könyvtári Kuratóriumot. A testület a nemzeti könyvtár törvényben meghatározott feladatainak megvalósulását van hivatva vizsgálni, elősegíteni.

– *Hogyan biztosítható az „alapítói szándékok” megvalósulása?*

– Az eredeti alapítói szándékokat mára természetesen részletes törvényi szabályok váltották fel, azonban az alap gondolat, hogy a gyűjtemény „a közösségnek hasznára és javára” működjön, ma is érvényes. A Kuratórium személyi összetétele garancia arra, hogy a lehető legszélesebb társadalmi elvárások hangot kaphassanak. A jogalkotó meghatározta ugyanis, hogy a testület munkájában vegyenek részt a tudományos és gazdasági élet jeles szereplői, a könyvtár olvasóközönségének reprezentánsai, valamint a könyvtáros szakma elismert szakemberei is. A Kuratórium folyamatosan kapcsolatban van a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumával, évente pedig jelentést tesz a miniszternek.

– *Milyen kérdések merültek fel eddig a Kuratórium elmúlt két éves tevékenysége során?*

– A Kuratórium 2000 júniusában kezdte meg munkáját, az azóta felmerült számos kérdés közül azonban két olyat szeretnék kiemelni, amelyek hosszú távú hatásúak az intézmény életében. Az első évben behatóan vizsgáltuk az OSZK informatikai állapotát, a második évben pedig a könyvtár stratégiai tervének és az ahhoz kapcsolódó költségvetési terveknek a kidolgozásában működtünk közre.

– *Vannak-e már a Kuratórium tevékenységéhez kötődő konkrét eredmények?*

– Egy konzultatív testület munkájának eredményeit értékelni mindig nagyon nehéz, hiszen nem közvetlen döntést hozó fórumról van szó, a döntések mindig más testületeken, személyeken keresztül valósulnak meg. A látszatát is szeretném elkérni, hogy akár a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának a könyvtárral kapcsolatos, akár az OSZK vezetésének utóbbi időben hozott pozitív döntéseit a Kuratóriumnak tulajdonítsam. Néhány eredményt talán ennek ellenére is megemlíthetek. Nagyon fontosnak tartom, hogy a Kuratórium a jogszabályban meghatározott keretek között folyamatosan működik, és kitűnő munkakapcsolatot alakított ki a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumával, az OSZK vezetésével, valamint a könyvtáros szakmai szervezetekkel. A testület eddigi ülésein mindig élénk, érdemi szakmai vitában – a segítségnyújtás szándékával – tárgyalta a napirenden lévő kérdéseket, és fogalmazott meg javaslatokat. Munkánkról a 3K folyamatosan tájékoztat. Az elmúlt két évben közleményt jelentettünk meg a Nemzeti Kulturális Örökség miniszterének átadott beszámolóinkról. Aki nyomon követte a beszámolóinkban megfogalmazott javaslatokat, és módja van az OSZK életének figyelemmel kísérésére, az eldöntheti, hogy vannak-e összefüggések a javaslataink és a meghozott döntések között. Személyesen azt tekinteném a legnagyobb eredménynek, ha a könyvtár olvasói, felhasználói, munkatársai egyaránt elégedettek lennének az Országos Széchényi Könyvtár működésével, helyzetével. Ebben kifejeződne a Kuratórium munkájának elismerése is, és így maradéktalanul megvalósulna az alapítói szándék.

Pegán Anita

Tükörcserepek

Az OSZK a Könyvtáros írásainak tükrében

Tükör által is homályosan látunk. Mennyit láthatunk hát akkor, ha a tükör előtt meg sem jelenik a teljes látvány, mit adhat akkor az vissza? Diribdarab, hol elmosódottabb, hol élesebb kontúrú látványszeleteket.

Köszöntsék hát ezek – a Könyvtáros lapban megjelent – hol fényes, színes, hol matt és szürke tükörcserepek – történetseletek – a 200. évfordulóját ünneplő Országos Széchényi Könyvtárt, nemzeti könyvtárunkat.